

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Про затвердження Переліку музеїв та заповідників, в яких зберігаються музейні предмети, що є державною власністю і належать до державної частини Музейного фонду України. Постанова КМУ від 2 грудня 2021 р. № 1388.
2. Леошко О. У Донецькій області триває опрацювання нової концепції розвитку музейних закладів. 19.02.2024. URL: <https://www.dtv.dn.ua/2024/02/19/u-donetskij-oblasti-tryvaie-opratsiuvannia-novoi-kontseptsii-rozvytku-muzejnykh-zakladiv/>
3. Донеччина чекає на тебе. Віртуальний музей. Народний музей історії смт Велика Новосілка. URL: <https://donmckmuseum.wordpress.com/>
4. Відродження культури Маріуполя: з'явилася можливість відвідати 3D-тур художнім музеєм імені Куїнджі. *Східний варіант*. 2023, 18 травня. URL: <https://v-variant.com.ua/vidrozhennia-kultury-mariupolia-z-iavylasia-mozhlyvist-vidvidaty-3d-tur-khudozhnim-muzeiem-imeni-kuindzhi/>
5. Демідко О. Маріупольський краєзнавчий музей розпочинає нові проєкти. 14 червня 2023 р. URL: <https://donbas24.news/news/mariupolskii-krajeznavcii-muzei-rozpocinaje-novi-projekti>; Маріупольський музей починає формувати відкритий архів пам'яті міста. Своєю історією може поділитися кожен. Telegram: Маріупольська міська рада. 5 липня 2023 р. URL: <https://t.me/mariupolrada/15016>
6. Музейний кризовий центр. URL: <https://www.mccukraine.com/uk/museums>

ІСТОРИЧНО ЗНАЧУЩІ ПАМ'ЯТКИ АРХІТЕКТУРИ МІСТ ДРУЖКІВКА ТА СЛОВ'ЯНСЬК, ЩО ПОШКОДЖЕНІ ВІЙНОЮ

Мелекєсцев К. І.

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця (Україна)
e-mail: k.melekestsev@donnu.edu.ua

Проблеми, які стоять перед захисниками української історичної спадщини в Донецькій області, значно розширилися у зв'язку з повномасштабною фазою війни, що розпочалася 2022 року. Руйнівні бойові дії та розширення окупованих Московією територій у Донецькій області призвели до того, що багато архітектурних пам'яток на Сході України опинилися під загрозою руйнування та забуття. З цієї причини важливо й актуально провести дослідження, нехай навіть «у режимі онлайн», історичних пам'яток на лінії фронту й окупованих територіях. З цією метою історики ДонНУ імені Василя Стуса під керівництвом Н. Р. Темірової започаткували проєкт «Історико-культурна спадщина Донецької області: документування втрат і перспективи відновлення», метою якого було встановлення та документування втрат матеріальної культурно-історичної спадщини області, фіксації руйнувань та пошкоджень історичних пам'яток в електронній базі об'єктів [1]. Попередньо роботі над проєктом, його учасники публікували дотичні до теми статті [2; 3].

У межах роботи над проєктом були ідентифіковані об'єкти архітектури історичного значення (однак не завжди захищені законодавством), які потрапили під руйнування внаслідок московського вторгнення чи інших причин. На прикладі Слов'янська та Дружківки, які станом на вересень 2024 р. перебувають під конт-

ролем ЗСУ, зазначено низку об'єктів, що потребують захисту, реставрації чи повномасштабного відновлення після закінчення бойових дій, переважно через обстріли військ окупантів.

Палац Спорту машинобудівного заводу – спорткомплекс у м. Дружківка на вул. Соборна, 4; його чотири пари шестигранних колон вінчають ажурні капітелі, стилізовані п'ятикутними зірками і спадаючими пальмовими гілками. Поруч з ним знаходиться будинок культури машинобудівельного заводу, побудований у 1931 р. У приміщенні починала роботу редакція газети «Наша Дружківка» [4]. Обидва об'єкти пошкоджені під час ракетного обстрілу 30 серпня 2022 р. (рис. 1).

Рисунок 1. Палац спорту машинобудівного заводу (до та після ракетної атаки)

Старий корпус хімічного заводу на вул. Центральна, 41 у м. Слов'янську, побудований у 1911 р., бере початок від гірничозаводського училища, відкритого у 1909 р. У 1911 р. побудовано навчальний корпус, житловий корпус для співробітників та майстерні. У 2022 р. пройшла евакуація технікуму до м. Дніпро, туди ж перемістилася частина викладачів та співробітників, з 10 березня 2023 р. технікум реорганізований у Слов'янський фаховий коледж індустрії та фармації. Корпус знищений під час ракетного обстрілу 26 серпня 2022 р.: пошкоджені фасади, стіни, дах, перекриття, інтер'єри.

Рисунок 2. Старий корпус хімічного заводу (до та після ракетної атаки).

Дім Етика – купецький будинок у м. Слов'янську на вул. Тараса Шевченка, 34. Побудований у 1890-ті роки, нині житловий будинок. Постраждав 26 вересня 2022 р. під час ракетного обстрілу (рис. 3).

Рисунок 3. Дім Етика

Серед будівель середини ХХ ст., які були пошкоджені після московських атак у серпні 2022 р., зафіксовано у м. Слов'янську дитсадок «Теремок» (вул. Торська, 20); школа № 4 (вул. Данила Галицького, 17). У м. Дружківці – Дружківський професійний ліцей 1940 р. (вул. Соборна, 8).

Окремо варті уваги руїни Дому Мартиненка – купецький будинок кін. ХІХ – поч. ХХ ст. у м. Слов'янську на вул. Тараса Шевченка, 4-Д, зруйнований під час бойових дій у 2014 р. Вимагають реставрації покинутий Дім Титова (ХІХ ст.) на вул. Університетська, 9, де були житло, кабінет і стаціонарні палати лікаря; руїни Арматурно-ізоляторного заводу (1915); руїни каплиці меценатів Залеських (1902 р., вул. Тараса Шевченка, 35); руїни контори заводу Дзевульського і Лянге на вул. Вокзальна, 2 (1895).

Важливо для істориків виступати разом із громадою для зупинення «чорної» реставрації. Сумнозвісний приклад такої «реставрації» стався у с-щі Комишуваха із Садибою Бантиша, маєтком шляхетської родини, реконструкція у 2019–2021 рр. повністю викривила зовнішній вигляд пам'ятки: незважаючи на те, що оригінальна камінна та цегляна кладка на фасаді зберігалася доволі непогано, будівельники знищили її, закривши сучасними оздоблювальними матеріалами. Керівник обласного департаменту екології Сергій Натрус пояснив результати реконструкції тим, що будівля не має охоронного статусу та за документами не є історичною пам'яткою, тож реконструювати її можна як завгодно [5]. Фактично ж будівля перестала виглядати як історична.

Подяка. Проект реалізується за підтримки Інституту наук про людину (IWM, Австрія) у межах програми «Documenting Ukraine».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Про Проект. Історико-культурна спадщина Донецької області: документування втрат і перспективи відновлення. URL: <http://surl.li/vdsnpu>
2. Мартинчук І. І., Отземко О. В., Темірова Н. Р. Меморіальні виміри Донецька. *International scientific and practical conference «History, political science, philosophy and sociology: revolutionary changes»*: conference proceedings (May 28–29, 2021. Wloclawek: «Baltija Publishing»). 2021. Р. 19–23.
3. Мелекесцев К. І. Емблематика пострадянської Донеччини: офіціоз «господарників», переробки «з народу», альтернативи апологетів «русского мира». *Наукові записки Вінницького*

державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вінниця: Твори, 2021. Вип. 36. С. 58–66.

4. Дружківка. Замальовки на прогулянці. *Враження від подорожей*. 26 червня 2019 р. URL: <http://ua.trip-impressions.com/2019/06/druzhkovka.html>

5. Романенко А. Ні фасаду, ні оздоблення... *дероДонбас*. 17 вересня 2021 р. URL: <http://tiny.cc/vurmzz>

ВІДНОЛЕННЯ РОБОТИ МУЗЕЇВ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ПІДКОНТРОЛЬНІЙ УКРАЇНІ ТЕРИТОРІЇ

Отземко О. В.

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця (Україна)

e-mail: o.otzemko@donnu.edu.ua

Російсько-українська війна завдала жахливого удару музейній сфері України. Чимало музеїв потрапили в окупацію, були пограбовані та знищені. Водночас частина музеїв, що опинилися в зоні тимчасової окупації, попри втрату колекцій, спромоглися відновити свою діяльність на підконтрольній Україні території. Вдалими прикладами є Донецький обласний краєзнавчий музей (далі ДОКМ), Донецький обласний художній музей (далі ДОХМ).

ДОКМ, що втратив основну колекцію, відновив діяльність у 2016 р. у м. Краматорську та зосередився на науково-дослідницькій роботі: співробітництві з Інститутом археології НАН України, збиранні матеріалів і розкопках [1, с. 8]. Восени 2019 р. було відкрито першу експозицію, побудовану на археологічних матеріалах. Ще один напрям роботи музею – історія ХХ ст. Загалом музей працює за всіма напрямками краєзнавства, створюючи нові музейні фонди. У межах проєкту «Музей російсько-української війни» активно збираються матеріали про події в регіоні з 2014 р., зокрема усні свідчення, матеріали про Героїв Небесної Сотні, загиблих військових і цивільних [2; 3]. У 2014–2022 рр. продовжували функціонувати відділи ДОКМ: музей Прокоф'єва у селі Сонцівка, музей В. І. Немировича-Данченка у с. Нескучне та Великоанадольський музей лісу. Дві філії музею залишилися на непідконтрольній території [1, с. 8]. ДОКМ має інформативний розгалужений сайт із 3D-турами експозицій та відділів, ознайомлює відвідувачів із новими проєктами [3], веде свій ютуб-канал, активну офіційну фейсбук-сторінку [4; 5; 6].

Через окупацію м. Донецька переважна частина колекції ДОХМ залишилася на території, непідконтрольній українській владі. У 2015 р. музей було перереєстровано за адресою відділу «Музей народної архітектури, побуту та дитячої творчості» в с. Прелесне Слов'янського району. У 2015 р. було створено Сектор сучасного мистецтва ДОХМ, зареєстрований у м. Дружківка, з 2021 р. – у м. Краматорськ Донецької області. У Краматорську музей розпочав свою роботу з виставки «Схід-Захід разом» [7].